

**PEDAGOGIK MAHORAT” FANINI O‘QITISH JARAYONIDA KASBIY
DEONTOLOGIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI**

Kalandarova Fazilat Toxirovna
University of Business and Science nodavlat oliy ta’lim
Muassasasi Pedagogika va psixologiya kafedrası o‘qituvchisi
kalandarovafazilat3@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogik mahorat fanini o‘qitish jarayonida bo‘lajak pedagoglarda kasbiy deontologik kompetensiyani rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda deontologik kompetensiyaning mazmuni, tarkibiy qismlari hamda uni shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar yoritilgan. Ilmiy manbalar asosida interaktiv metodlarning samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Pedagogik mahorat, deontologiya, kasbiy kompetensiya, pedagogik etika, refleksiya, interaktiv ta’lim.

Introduction

Bugungi zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat bilimlar bilan emas, balki uning axloqiy pozitsiyasi va kasbiy mas’uliyati bilan ham belgilanadi. Shu sababli, pedagogik ta’lim jarayonida deontologik kompetensiyani rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Aynan shu sohada faoliyat olib borgan tadqiqotchilar fikricha, “o‘qituvchining kasbiy muvaffaqiyati uning nafaqat bilim darajasi, balki etik me’yorlarga amal qilish qobiliyati bilan ham belgilanadi” [3]. Shu nuqtai nazardan, “Pedagogik mahorat” fani talabalarda kasbiy xulq-atvorni shakllantirishning muhim vositasi hisoblanadi.

Kasbiy deontologik kompetensiyaning mohiyati

Pedagogning kasbiy deontologik kompetensiyasi uning kasbiy faoliyatida axloqiy tamoyillar asosida ish yuritish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu tushuncha kompetensiyaviy yondashuv bilan chambarchas bog‘liq.

Masalan, I.A. Zimnyaya kompetensiyani “shaxsning bilim, ko‘nikma va tajribaga asoslangan integral sifati”da izohlaydi [8]. Bu esa deontologik kompetensiyaning ham kompleks xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, A.K. Markova pedagog kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda axloqiy omillar muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi [4]. Buning natijasida esa, kasbiy faoliyatdagi etik qobiliyatlarning shakllanish jarayoni pedagog faoliyatida ijobiy ta’sirini oshirib boradi.

“Pedagogik mahorat” fanining o‘rni

“Pedagogik mahorat” fani o‘qituvchining kasbiy shakllanishida asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan orqali talabalarda pedagogik etikaga oid bilimlar shakllanadi.

V.A. Slastenin ta'kidlaganidek, "pedagogik faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra axloqiy xarakterga ega bo'lib, u o'qituvchidan yuqori darajadagi mas'uliyatni talab qiladi" [6].

O'qituvchilarning obro'-e'tiborini ta'minlaydigan ilk vosita uning tarbiyalanganlik darajasidir. Birinchidan, o'qituvchi ma'naviy jihatdan sog'lom va keng fikrlay oladigan bo'lishi, o'z milliy qadriyatlari, urf-odatlari va millatimizning buyuk siymolari ijodiy merosini teran bilishlari kerak. Binobarin, o'zi tanlagan mutaxassislik va fan sohasida izlanishlar olib borgan, allomalarning hayoti va ijodini yaxshi bilishi hamda mantiqiy tafakkurga ega bo'lishi lozim. Bu o'qituvchi pedagogik mahoratining shakllanib borishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, milliy an'analarimiz, urf-odatlarimiz, qadriyatlarimiz asosida davlatimizning buyuk kelajagi bo'lmish yosh avlodga chuqur bilim berish o'qituvchilardan yuksak qobiliyatni va ishchanlikni talab qiladi.

Deontologik kompetensiyani rivojlantirish metodlari

Muammoli ta'lim

Muammoli o'qitish metodlari talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda o'quv jarayoni tayyor bilimlarni berishdan ko'ra, talabalarga muammoli vaziyatlarni taqdim etish va ularni mustaqil hal etishga yo'naltirishga asoslanadi. Natijada talabalar tahlil qilish, solishtirish, xulosa chiqarish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

John Dewey fikricha, ta'lim jarayoni aynan muammoli vaziyatlarga asoslanganda yanada samarali bo'ladi, chunki bu yondashuv o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi [2].

Rolli o'yinlar

Rolli o'yinlar orqali talabalar real pedagogik vaziyatlarni modellashtiradi va o'zlarini turli kasbiy rollarda sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladi. Bu jarayon ularning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lashga, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, rolli o'yinlar muloqot madaniyati, empatiya va jamoada ishlash qobiliyatini shakllantiradi. Natijada, bu yondashuv talabalarning kasbiy moslashuvini kuchaytirib, ularni kelajakdagi pedagogik faoliyatga yanada puxta tayyorlaydi.

Refleksiya

Donald Schön refleksiyani professional rivojlanishning muhim elementi sifatida talqin qiladi. Unga ko'ra, mutaxassis o'z faoliyatini muntazam tahlil qilib borish orqali o'z ustida ishlaydi, xatolarini angelaydi va kelgusi faoliyatini takomillashtiradi.

"Mutaxassis o'z faoliyatini tahlil qilish orqali o'sadi" degan fikr [5] refleksiv yondashuvning asosiy mazmunini ifodalaydi. Bu yondashuv pedagoglar uchun ayniqsa muhim bo'lib, ular o'z dars jarayonlarini baholash, o'quvchilarning ehtiyojlarini aniqlash va ta'lim strategiyalarini moslashtirish orqali kasbiy mahoratini rivojlantiradi.

Interaktiv metodlar

Interaktiv metodlar talabalarning faolligini oshirib, ularni o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi hamda hamkorlikda o'rganish muhitini yaratadi. Bunday yondashuv

talabalarining nafaqat bilim olishiga, balki fikr almashish, muammolarni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Bonwell va Eison [1] ta'kidlaganidek, interaktiv o'qitish usullari talabalarining bilimni chuqur va ongli ravishda o'zlashtirishiga imkon beradi.

Pedagogik shart-sharoitlar

Deontologik kompetensiyani rivojlantirish bir qator muhim pedagogik shartlarga bog'liq bo'lib, ular ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Jumladan:

- ijobiy pedagogik muhitni yaratish — talabalar o'z fikrini erkin bayon qila oladigan, hurmat va ishonchga asoslangan muhitni shakllantiradi;
- o'qituvchining shaxsiy namuna ko'rsatishi — pedagogning kasbiy etikasi, mas'uliyati va xulq-atvori talabalarga bevosita ta'sir ko'rsatadi;
- refleksiv faoliyatni qo'llab-quvvatlash — talabalarni o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirishga undaydi.

UNESCO hisobotlarida ham o'qituvchining etik mas'uliyati ta'lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida e'tirof etilgan [7].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik mahorat fanini interaktiv metodlar asosida o'qitish talabalarda:

- kasbiy mas'uliyatni oshiradi;
- etik qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- refleksiv tafakkurni shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, kasbiy deontologik kompetensiyani rivojlantirish pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. "Pedagogik mahorat" fani bu jarayonda muhim didaktik vosita sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ushbu kompetensiyani samarali rivojlantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. Washington, DC: ASHE-ERIC.
2. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
3. Kuzmina, N. V. (1990). Professionalizm lichnosti prepodavatelya. Moskva.
4. Markova, A. K. (1996). Psixologiya professionalizma. Moskva.
5. Schön, D. A. (1983). The reflective practitioner. New York: Basic Books.
6. Slastenin, V. A. (2002). Pedagogika. Moskva: Akademiya.
7. UNESCO. (2015). Rethinking Education: Towards a global common good? Paris: UNESCO.
8. Zimnyaya, I. A. (2004). Klyuchevye kompetensii kak rezultat obrazovaniya. Moskva.